

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРОКУРАТУРИ У КРАЇНАХ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

Одним із найважливіших елементів державного механізму, покликаним сприяти дотриманню законності, а в кінцевому результаті – і забезпеченню повноцінної реалізації прав і свобод людини, є прокуратура. Формування інституту прокуратури у різних державах відбувалося протягом тривалого історичного періоду часто в суперечливих умовах, що призвело до існування у наш час декількох основних моделей її організації та діяльності. У зв'язку із євроінтеграційними прагненнями України виникає необхідність узгодження принципів організації, напрямів, форм та методів діяльності прокуратури України з прокуратурами європейських держав. Саме тому існує потреба дослідити загальні особливості становлення інституту прокуратури у європейських країнах, визначивши ті чинники, які сприяли формування сучасної загальноєвропейської моделі прокуратури.

Першою європейською країною, де була заснована система органів прокуратури стала середньовічна Франція. У юридичній літературі засновником французької прокуратури прийнято вважати Філіппа IV Красивого, який у 1302 р. своїм ордонансом визначив статус королівських прокурорів при судах [2, с. 85]. Щоправда, як зазначає О. Михайленко, ці органи існували і раніше, а у 1302 р. на законодавчому рівні було регламентовано їхній правовий статус [3, с. 100]. Уже у XII-XIII ст.ст. у Франції при судах різних рівнів існував чисельний клас стряпчих-прокураторів (*procurateurs*), з-поміж яких король вибирав собі повірених. Тобто первісно французька прокуратура виконувала у чистому вигляді функції представника інтересів короля у суді, і лише значно пізніше почала захищати інтереси держави та суспільства в цілому. Н.В. Муравйов так характеризує цю зміну у напрямках діяльності французької прокуратури: “Поки король був власником доменів і сюзереном своїх васалів, його прокурор виступав простим фіскальним повіреним корони, коли ж королівська влада стала центром і носієм державних і суспільних інтересів, ... приватні інтереси короля почали співпадати з публічними, то повірений перших, королівський прокурор, став і органом других” [5, с. 58-59].

Той факт, що французькі королівські прокурори первісно призначалися з числа практикуючих адвокатів, та й сама посада королівського прокурора запроваджувалася при конкретному суді, практично зумовив неможливість виконання французькими прокурорами адміністративно-управлінських функцій. Хоча з розвитком абсолютизму у Франції королівські прокурори тимчасово наділялися обмеженими функціями загального нагляду у фінансовій та податковій сферах, проте після Великої французької революції цей напрямок діяльності французької прокуратури був остаточно втрачений, і нині основними напрямками діяльності прокуратури французької республіки є:

- 1) у кримінальних справах – порушення кримінального переслідування, нагляд за діяльністю судової поліції та слідчого судді, підтримання державного обвинувачення у судовому процесі, забезпечення виконання судових рішень;
- 2) у цивільних справах – представництво інтересів держави чи виконання функцій об'єктивного консультанта та суб'єкта нагляду з правом надання висновків;
- 3) у сфері судово-адміністративної діяльності – здійснення загального нагляду за судовими відомствами, адвокатурою і тюрмами, а також ведення судової статистики [6, с. 192-193].

Аналогічні закономірності розвитку системи органів прокуратури простежуються і у Німеччині. Вже у 1813 р. у королівстві Баварія в судовому процесі вперше виступив прокурор-обвинувач; у Бадені у 1832 р. було запроваджено участь прокурора у змагальних процесах з розгляду деяких кримінальних справ, при цьому прокурорські обов'язки покладалися на одного з членів суду. У 1843 р. у Вюртембурзі було створено прокуратуру для формулювання обвинувачення по закінченню попереднього слідства, участі в якому прокурори не брали. У кінцевому підсумку, як зазначає О. Михайленко, головним предметом діяльності німецької прокуратури є власне кримінальне переслідування, складання обвинувальних актів та надіслання їх до суду, в якому прокурор є рівноправною стороною [4, с. 104].

На відміну від Франції та Німеччини, у деяких країнах романо-германської правової сім'ї прокуратура зберегла і окремі елементи функції загального нагляду за додержанням законів. Так, наприклад, відповідно до Укладення про судоустрій Італії від 20.01.1941 р. італійська прокуратура поряд із функціями організації кримінального переслідування та підтримання державного обвинувачення у суді наділяється “безпосередньою владою щодо примусу у зв'язку з виконанням чи дотриманням законів, коли їх недотримання чи невиконання прямо зачіпає інтереси держави, якщо такого роду дії не відносяться законом до компетенції інших органів” [1, с. 306-307]. Як бачимо, і тут функція загального нагляду за дотриманням законів для італійської прокуратури є другорядною і виконується нею лише в тій мірі, в якій вона не віднесена до компетенції інших органів державної влади. На наш погляд, наділення італійської прокуратури обмеженими повноваженнями у сфері загального нагляду може бути пояснено тим, що централізована державна влада, так само як і громадянське суспільство в Італії починає формуватися значно пізніше, ніж у інших європейських країнах, а функціонування італійського державного механізму тривалий час характеризувалося сильними тенденціями авторитаризму, що і призвело до наділення прокуратури контрольно-наглядовими повноваженнями. В той же час, формування демократичної системи органів державної влади, заснованої на принципах розподілу влади зумовлює поступове передання функцій загального нагляду відповідним органам виконавчої влади і концентрацію діяльності прокуратури передовсім у сфері кримінального переслідування та підтримання державного обвинувачення у суді.

У цілому ж, можна зробити висновок, що історичні особливості процесу формування інституту прокуратури у країнах континентальної Європи призвели до покладення на неї таких основних функцій, як організація кримінального переслідування осіб, що вчинили злочини, підтримання державного обвинувачення в суді у кримінальних справах та представництво інтересів держави під час судового розгляду цивільних справ. Функція загального нагляду за дотриманням законів органам прокуратури європейських держав від початку не була притаманна і могла тимчасово закріплюватися за ними в період посилення абсолютизму у монархічних державах чи авторитаризму в республіканських. Після переходу до демократичних форм державного устрою функція загального нагляду прокуратури значно звужується або взагалі відмирає.

Література

1. Италия: Конституция и законодательные акты / Сост. Н.Ю. Попов / Под ред. В.А. Туманова: Пер. с итал. – М.: Прогресс, 1988.
2. Ким Ю.В. Прокурорский надзор в структуре российской правовой государственности: генезис института, функции, тенденции развития (государственно-правовое исследование): Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Кемеровский государственный университет. – Кемерово, 1992.
3. Михайленко О. Прокуратура Франції: становлення та повноваження // Право України. – 2000. – № 2. – С. 100-102.
4. Михайленко О.. Прокуратура Федеративної Республіки Німеччини: становлення та повноваження // Право України. – 2000. – № 5. – С. 104-105.
5. Муравьев Н.В. Прокурорский надзор в его устройстве и деятельности. Пособие для прокурорской службы. – Т. 1. – М.: Унив. тип., 1889.
6. Трубицина Э.М., Якубович Н.А. Прокуратура некоторых буржуазных государств // Вопросы прокурорского надзора. Сборник научных трудов. – М., 1972. – С. 191-198.

Сухонос, В.В. Особливості формування інституту прокуратури у країнах континентальної Європи [Текст] / В.В. Сухонос // Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти : збірник тез доповідей за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції 21–22 грудня 2007 р. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – С. 197-200.